

CATALANA

REVISTA SETMANAL

Any I

Barcelona 9 Juny 1918

Núm. 10

UNA CATEDRA DE LLENGUA VALENCIANA

Fa pocs dies el reverent Pare Lluís Fullana's despedia dels seus dexeblés, donant per finit el curs de Gramàtica valenciana, instituhit per el Centre de Cultura Valenciana en nostra Universitat literaria. Va ser una sessió solemne, en la que's refermà'l desig de redimir la llengua regional de la post-tració a que ha vingut després de molts sigles d'una fortíssima centralisació y d'un malaltís decahiment del esperit de nostre poble. En nom dels dexeblés, el senyor baró d'Alcahalí, y del Centre de Cultura'l seu director degà don Joseph Martínez Aloy, parlaren de la importancia que per al renaxement dels ideals regionalistes tenia l'establiment d'esta càtedra, enaltidora del llenguatge de la terra; de la necessitat de reivindicar per a la mateixa'l lloch que li pertoca dins de la vida nacional d'Espanya y d'altres extréms, encaminats tots a enfortir la corrent renovadora que puga assentar el nostre pervindre sobre fonaments més sòlits.

El Centre de Cultura Valenciana, patrocinant la publicació d'una Gramàtica valenciana, la primera de nostra llengua, y ab la institució de la esmentada càtedra, ha mamprès una orientació que pot donarli dies de gloria, puix sincerament creèm que no han de faltarli homes de bona voluntat que, sentint fonament els ideals valencianistes, se posen al seu costat y li adjuden en la seua redemptora llavor.

Ha tingut el Centre la sort de trobar un filòlech tan entès y tan entusiasta del nostre renaximent, com el reverent Pare Lluís Fullana, frare franciscà, acadèmich de número de l'Academia de la Llengua Catalana, el qual no dubtà d'encarregar-se de la càtedra, quan se prengué l'acort de la seua creació, y ab gran entusiasme, tots els dimars y dissabtes, des de principi del corrent any, ha vingut explicant, en una sèrie de conferencies molt lluminoses, la estructura de nostre llenguatge

y les regles a que se subjecta. No han faltat a estes classes alumnes desitjosos de deprendre, y per el resultat obtingut en lo primer curs, cab mantendre la esperança de que l'ensaig fet ara, l'any vinent se convertirà en una hermosíssima realitat.

El sabi filòlech valencià, esperit transigent en lo que afecta a les evolucions dels llenguatges per efecte del rodar dels temps y dels progressos dels pobles, manté ab fermesa la puresa del lèxich valencià, encara que reconeix que, ab un treball de bona voluntat per part de tots, se poden borrar móltes de les petites diferencies que separen hui als valencians dels catalans y mallorquins, y bona prova d'este esperit de prudent transigencia es la seua llavor en l'Academia Catalana, fent totes aquelles concessions possibles, ja que per atra part seria obra sens ninguna finalitat pràctica, aplegar a una claudicació completa, que no havia de ser acceptada per nostre poble y qu'apartaria als escriptors d'exè mateix poble.

El Centre de Cultura's proposa ampliar els estudis valencians, y per a este objecte té nomenada una ponencia qu'estudia la creació d'una càtedra d'Arqueologia, per a la que's nomena al historiador don Joseph Sanchis Sivera, y d'algunes altres, totes explicades en la llengua del país, ab el propòsit de tantejar els fonaments que permetixquen algun dia l'establiment d'uns Estudis valencians, que responguen a una veritable cultura regional.

TEODOR LLORENTE FALCÓ

Valencia 1 Juny 1918

* * *

*Com que'ls aliments són cars,
que diu que tindrem miseria,
en un test del meu balcó
hi planto una mongelera.*

*Tres dies fa qu'ha nascut
y ha fet tanta de crexença
qu'avuy el vehí de dalt
ja ha cullit una tabella.*

*Y jo a la Càmera Agrícola
ho he dit per que'm protegesca,*

*y al batlle de la Ciutat
senyor Morales Pareja,*

*y ho encomano a Sant Medí,
patró de la gent pagesa,
mes lo rètol de vedat
hi poso a la meua hisenda.*

*Y en una canya mólt alta
un barret s'hi balandreja
per guardarho dels aucells
si'ls hi arriba la miseria.*

ANGEL GUIMERÀ.

DE PREHISTORIA

EL DOLMEN DE LLANERA

DURANT la nostra estada en la ciutat de Vich, per llà'ls començos de la organisió del Musèu Episcopal, ens prengué aquexa afició a les antigualles, fomentada, principalment, per aquell varó que's digué Serra y Campdelacreu, y seguida, també, pels amichs Mossèn Gudiol y Mossèn Serra y Vilaró, avuy erudits y prestigiosos arqueòlechs.

La lectura d'obres com «La Creu y'ls monuments megalítics» d'En Brunet y Bellet, y'ls treballs del modest Alsius y Torrents, publicats en la «Revista de Geronà», ens dugueren a visitar aquexos vestigis de la vellura, fins al extrém de somniarhi, probant de recullir les volades de la fantasia nostra, sempre desbridada al petjar aquells paratges de les Guilleríes y Collsacabra. Fruyt de lo que dexèm dit, són: *L'Agullola*, *El Pàs del Ter*, y altres composicions que, ab tot y l'estímul del llorer obtingut, s'han quedat en els volums dels Jochs Florals, ahont foren distingides, sense qu'esdevingui realitat el projecte acaronat en la primera joventut, degut a altres aficions y a altres coses obligades per la lluyta de la vida.

Mes, l'haver vingut a raure a n'aquest recó de la comarca de Solsona, plè de rastres de les primeres etats, y, sobre tot, el retrobarhi a n'aquell antich company d'estudis, avuy conservador del Musèu Diocessà, en la vella Lacetania, han fet rebrotar les aficions d'altres èpoques, y es per axò que'ns hem entusiasmat al visitar les excavacions dels dòlmens de Pinós, de l'Oлива, de Vallmanya, tocant a casa, y al recercar per tots indrets pedres velles amontarullades per primitiva gent.

Mossèn Joan Serra y Vilaró n'es l'ànima, el tot, d'aquest treball, que Catalunya ha d'agrahir, per la orientació de la seva historia. Els vestigis prehistòrichs, sobre tot neolítichs y de les primeres etats del metall, són nombrosos els que's conserven en les estribacions dels Pirinèus del centre de Catalunya, des de la Sèu d'Urgell fins a Solsona y Berga, ò sia des de l'alta conca del Segre a la del Cardener y Llobregat. Pot ben dirse que no hi hà còva que no hagi sigut habitada per l'home primitiu, y les grans continuen essentho encara, y són móltes. Un any y mig ò dos porta dedicats a n'aquexes exploracions, y les trobades són més de vint, conservant restos prehistòrichs, essent sis d'elles habitacions, y les altres sepultures. La labor de Mossèn Serra y Vilaró es remarcable. La iniciativa

dels Lluís M. Vidal y Sampere y Miquel, es seguida y ampliada notablement per aqueix sacerdot de Solsona, qui, ab el doctor Cazorro, ve a destruir per complet la opinió de que en la regió catalana no existien aqueixa mena de monuments.

Nosaltres, en el séu estudi y en el Musèu Diocessà, hi hem admirat les probes valioses de les seves excavacions; y ara darrerament ens ha vingut a les mans y'l tenim a la vista, el folletó número sis de la *Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades*: «Excavaciones en el Dólmen de Llanera-Solsona. — Memoria de los trabajos realizados en 1916 por D. Juan Serra y Vilaró, Delegado-Director.»

Ve a demostrarnos la gran importancia d'aquest dolmen, situat en el terme del Municipi y Parroquia de Llanera, a tres lleugues de Solsona. Es una galeria coberta, qual cambra té nou metres de llarch per 1'90 d'ample. La descripció que'n fa l'erudit arqueòlech es curiosa y sugestiva, sobretot en lo que's refereix a objectes en ell trobats, qual exposició gràfica va en els darrers fulls del folletó, lo mateix que'l plànol complet.

El doctor Vidal y Barraquer sollicità de la susdita Junta l'auxili necessari per entreprendre aqueixa lloable tasca, y no cal dir que la demanda del ilustre Mitrat fou corresposta, y ja tenim a Mossèn Serra y Vilaró furgant incessantment per tots els recons de la comarca. L'èxit més complet ve coronant aqueixa tasca, y Deu vulgui conservarli la vida, el dalit y la salut per anar continuant fins a donar al públich l'obra completa estimulada per el docte prelat solsoní.

La *Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades* no's penedirà pas d'haver apoyat material y moralment la feyna del reverent Serra y Vilaró. Ell porta, y'n portarà més encara, llum a n'aqueixos estudis tan importants de la Prehistoria en la nostra Catalunya.

Nosaltres creyèm que'l Musèu Diocessà de Solsona serà'l lloch ahont podrà estudiarse ab més probes aqueixa ciencia important. Mossèn Joan Serra y Vilaró ho va ordenant y disposant d'una manera admirable y ha de cridar poderosament l'atenció dels que comprenen la importancia y la utilitat d'aqueixos estudis auxiliars poderosos de la Historia.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET.

VORA LES RIBES DEL URUGUAY

(Pàgines d'un llibre inèdit)

Et *in Arcadia ego*, podrien dir les ombres dels antics colonisadors d'aquesta terra. Cavallers exilats, senyors llogarenchs a qui no va temptar més l'ambició, ò aventurers cansats de córrer aventures, ¿quines dolçors insospitades trobareu aquí? ¿Quí'ns explicarà la vostra història? ¿Què va ésser de la vostra vida senzilla y patriarcal? ¿Còm se tornaren humils y piadosos les vostres ànimes altives? ¿Y vosaltres, camperols de Andalusía, remaders d'Extremadura, pagesos de la Galicia, quína nova pau, quínes noves nostalgies vinguereu a cercar sota aquests plàcits cels? ¿Quins idilis y tragedies us provaren en aquesta nova patria l'eternitat del amor y de la mort?

Aquestes preguntes ens fem — *in mente* — mentre'ns imaginem el que serien aquests camps, quan els arcabuzos espanyols encara no havien pogut retre a les sagetes *galúas*, ço que seria la vida del home entre les eugaçades feréstegues y'ls cérvols selvatges. Però tot axò es ensomni y nostalgia. El camp riu davant de la nostra mirada embadalida. El camp es civil com la ciutat.

Asseguts a l'ombra d'un ombú, ens regalèm *carnejant* a la manera *gaucha* y menjant mores. Els nostres companys se complauen en contarnos velles histories y llegendes del terror. El vast paysatge s'extén graciosament formant comes y fondalades, onejant com un mar. La blancor d'un *pago*, d'una *estancia*, esmalta de quan en quan la taca verda de les prades. Les vacades pasturen sota'l sol tardorenc. *Et in Arcadia ego*, podèm dir nosaltres matexos.

* * *

Al sortir del Capítol, la perfecta euriitmia del qual ens ha captivat des de la primera vegada que'l contemplavem, els ulls se'ns ne van novament vers la Catedral. Algú'ns diu que quan a la Cort espanyola's va decidir la construcció d'aquest temple, se va decidir també la de la Catedral de Mèxich, y que, fets els plànols d'abdues, per una equivocació, no sabèm de qui, s'envià a Mèxich el de Montevideo y'l de Montevideo a Mèxich, de manera que la Catedral que s'axeca a la vella capital de Moctezuma hauría degut edificarse aquí, y viceversa. Aquesta vaga informació que no podèm comprovar y a la que donèm fè sense preguntar més, ens posa pensatius. Més tart,

aquest fet ens sembla abs urde, car es molt probable que la Catedral de la terra azteca sigui del segle xvii, sent axí que Montevideo no fou fundat sinó en 1720, ò al entorn d'aquesta data com volen alguns. No importa, y'ns diuen axò sense donar-nos temps per calcular dates, car la divagació'ns sobta. No conexèm la Catedral mexicana sinó per reproduccions gràfiques y'ns sembla recordar qu'es més monumental, més historiada y més complexe — nó més completa — qu'aquesta de Montevideo. Per les reproduccions qu'hem admirat, se'ns acut ésser aquella un edifici múltiple, ab les dues torres xates, buydes y coronades ab voltes acampanades, ab les seves dues cúpules enormes y les dues grans façanes de bigarrades columnes y de volutes xurrigueresques. Aquell temple, edificat aquí, ocuparia tota la plaça, a la que donaria una gran magestat, però a la qui robaria, segurament, tota la seva gracia. Car, ço que caracteriza al temple montevidèa, es precisament la gracia.

Oh, la clara, l'impecable euritmia d'aquests tres archs romànichs que són tota l'expressió y tota la fesomia del edifici! Oh, l'esveltesa sense parió de les dues torres parelles, ab llurs cúpules esfèriques y llurs cloquers senzills, semblants a dos temples ò a dos altars que no necessiten ornat per ésser bells, car tota llur bellesa's troba en la sobrietat de llurs línies! Y aquestes columnes incrustades a la façana, oferint les carneres de llurs capitells per seyent y acabament del frontó. Tot l'edifici, si axis podèm dirho, té una expressió de serenor, de dignitat, d'elevació d'ànim que rarament trobèm en els temples edificats pels espanyols després del segle xvi. En aquests, les columnes bizantines y salomòniques, els cloquers y mirandes capriciosos, les historiades capelletes, les volutes, les motllures, les estàtues y creus y altres ornaments arrencats a tots els istils coneguts, dexaten l'euritmia, torben la placidesa y desnaturalisen el caràcter magestuós que deù tenir tota Catedral.

Al interior d'aquesta esglesia'ns sentim plens d'una gran serenitat. La llum penetra suaument per tots els àmbits, s'escampa ab dolç afalach per totes les naus y dóna llur relléu natural als sants dels altars. Aquí estèm lluny del fúnebre aspecte qu'hem trobat al interior de tants altres temples. Es aquest un lloch de meditació, de reculliment, de pregaria y d'elevació espiritual. Per aquests actes l'ànima humana necessita una atmòsfera de pau y de placidesa, molt diferent, per cert, del ambient de dolor, de tortura y de mort que's respira a

les ombrívols catedrals espanyols. ¿A què serà degut aquest contrast? ¿Serà tal volta que la mística Espanya té molts pecats per expiar y necessita acudir al cilici y entonar el *mea culpa* davant de la imatge adolorida dels seus martres y taumaturchs? Potser per edificar als pobles caduchs, no n'hi hà prou de la fè serena y l'esperança tranquila; potser es necessari infondrels el terror del càstich y la temença de la dampnació.

Alguns viatgers ens confirmen que no totes les esglesies construhides pels espanyols en aquest continent tenen aquesta dolça serenitat que trobèm a la metropolitana de Montevideo. Les catedrals y'ls convents d'Amèrica participen, en sa major part, del caràcter de llurs fundadors y respiren y exalten aquesta fèrvida austeritat y aquest ombrívol misticisme que nodriren l'ànima del conqueridor. Al traçar sobre'l camp desert ò a l'alti-planícia solitaria la demarcació de la futura ciutat, l'espanyol indica tot seguit l'emplaçament de la catedral. La ciutat imitarà qualsevol dels vilatges castellans, portarà'l nom de un sant y creixerà a la bona de Deu, ab el suhor dels indígenes y'l treball servil dels deportats. Però la catedral serà magnífica; per edificarla s'agotaràn els cabals del tresor de les Índies. Els més destres artífexs de la Cort buydaràn vasos y estàtues y cisellaràn creus miraculoses pels sants tabernacles que s'axequen a l'altra banda de la mar. Les galeres qu'arriben a Càdiz y a Sevilla carregades de barres d'or y d'idols d'or arrencats als indis herètics, tornen al nou món ab vigues y traveses, ab vidrieres y campanes y adhuc ab columnes de pedra y blochs de marbre per la nova construcció. La clerecía y les ordres monàstiques s'apoderen de la ciutat. Y tota la vida colonial se mou al entorn del temple, fundat moltes vegades pel conqueridor. Axí veyèm que Pizarro posa la primera pedra de la catedral de Lima, la més antiga de l'Amèrica meridional. Pizarro degué pensar qu'ab aquest acte desagaviarà a Deu, car eren molts els crims que pesaven en la seva consciencia. Però potser ens equivoquèm, ja que la fè dels conqueridors era de tal natura, que's creyen ésser el braç de Deu per imposar a sanch y a foch, entre'ls conquerits, la religió de Jesús. Després de tantes lluytes contra'ls moros, al espanyol li sembla que azteques, inques y araucans són un'altra mena d'infidels qu'es precis exterminar. Per axò axeca temples magnífichs en ciutats qu'encara estan en llur infantesa. Per axò Pizarro merexerà ésser enterrat a la catedral fundada per ell, y les seves despu-

lles se veneraràn ab el fervor qu'inspiren les reliquies dels martres y dels sants.

Aquestes evocacions ens obsessionen mentre admirèm els altars del temple; aquestes divagacions ens seduhexen quan la veu de l'orga'ns crida a l'oració. Graves, solemnes, profundes, les notes litúrgiques ens inviten al èxtasi, y'ns hi abandonèm. Y quan la nostra ànima s'eleva a la dolcíssima contemplació, sorprenèm en el rostre de les sagrades imatges un lleu somriure de beatitut.

* * *

Sempre'ns hem sentit atrets pels retrats antichs. Els que's deuen al pinzell dels grans pintors tenen per nosaltres doble encís, car ens interessa'l personatge representat y l'art del pintor. Aquí, no trobarèm certament un Velázquez, ni Goyas, ni Van Dycks. Si recorreguessim totes les ciutats americanes que un dia foren espanyoles, podriem trobar alguna obra de Murillo ò d'algun altre gran artista de l'escola sevillana que, en llurs principis, pintaren pels temples de les Indies. Y rès més. Bo serà, per consegüent, que prescindim de la impressió que ens produhiren les obres genials dels grans retratistes. Oblidèm, per un moment, llur art elevat, y contemplèm, en aquest ample saló, hont ens han portat, totes aquestes efigies de conqueridors, de fundadors, de pròcers, de generals y de capdills que desfilen davant nostre. No vulguèm saber a quines escoles pictòriques s'han inspirat els autors d'aquestes teles. Procurèm endevinar l'ànima dels personatges. Un entusiasta patriota'ns els enumera y n'improvisa una breu biografia. Els més pròxims al nostre temps són tots «orientals». Entre'ls altres, n'hi hà que són de l'indole de Bolivar, es a dir, que pertanyen a tota l'Amèrica. Hi hà espanyols dels temps del coloniatge. Tots han sigut actors principals en la formació d'aquest poble; tots han presidit — ò contrariat — una ò diverses de les seves fases, tots, capdills, generals, pròcers, fundadors ò conqueridors, han anat afermant les columnes en que descansa la tradició del país. Aquí'ls tenim presents en llurs més gloriosos dies. Altius, gallarts, ombrius la major part; els uns generosos, lliberals y patriotes sincers; els altres, ambiciosos, intransigents y obsessionats pel triomf immediat de llur ideal, tots s'enlayraren més per llur caràcter que per llur intel·ligència,

car tots foren homes d'acció. Abunden en aquestes teles els rostres axuts, les mirades severes y les actituds bèliques ò autoritaries. Hi brilla l'or dels galons y de les creus y l'acer de les espases. Els sumptuosos uniformes diuen la condició ò ranch del personatge, però nó la seva moralitat. Els pintors s'han preocupat més de la personalitat oficial y aparent que de la personalitat humana y real. Es, sens dubte, per aquesta causa que'ns es difícil de trobar rostres que tinguin magnanimitat, elevació d'esperit ò bondat intel·ligent. Difícil dihem, però no impossible; car més d'una vegada presumim que'l pintor no ha sapigut comunicar a la imatge produhida tota la llum que d'ella devia irradiar. Però aquesta llum l'hi donem nosaltres y ab nosaltres tots quants admirem el personatge, restituhintli axí la seva veritable fesomia espiritual.

El nostre amable *cicerone* senyala un quadro que'ns sembla ésser un dels més antichs. Es el retrat, de còs enter, d'un gentilhome espanyol, biscaí, vestit a la fayçó dels alts dignataris del començ del segle XVIII. Ens trobem davant d'un cap versallesch, del Versalles de Lluís XV. Els rínxols de la copiosa cabellera cauen damunt de ses espatlles robustes, ses espumoses randes floten damunt del pit y de les mànegues. Botons daurats y brodats luxosos esmalten la folgada y oberta casaca. La civella del faxí tanca l'ermilla llarga y engalanada. Les calces, ab prou feynes visibles, formen plechs damunt dels calçons y en el taló de les polaynes brilla l'estrellat esperó que anyora'l cavall. També brilla, en el cinturó, el puny de l'espasa. El noble biscaí's dressa al peu d'una roca, prop de la mar. Y en el fons, a l'altra banda, sota un cel límpit, se destaca, nua y altiua, la massa del «Cerro.»

— Aquest es don Bruno Maurici de Zabala, — ens diu el nostre company. — El séu pare fou cavaller del hàbit de Calatrava y governador d'unes provincies del Perú. Educat pel séu oncle patern, que fou comissari del Sant Ofici, aquest don Bruno féu una ràpida y brillant carrera militar. Se va batre a Flandes y a Gibraltar. Fou ferit a Lleyda lluytant contra'ls catalans. Va rebre'ls reys despatxos de mariscal de camp y fou designat per Sa Magestat Catòlica per desempenyar el govern de Buenos Aires. En 1723 rebutjà als portuguesos, obligantlos a desallotjar la Banda Oriental. Tres anys més tart, el dia del aniversari de l'expulsió dels lusitans, va fundar la ciutat dels Sants Apòstols Felip y Santiago de Montevideo. Fundada la

ciutat, li concedí per armes, en camp de cel, el tossal banyat per les aygues de la mar y una espasa posada en faxa girada vers la dreta y coronada ab la diadema reyal.

¡Oh, ditxoses ciutats d'Amèrica, que sabèu de cert quins han sigut els vostres fundadors! Al vell món, quan se tracta d'axò, ja no consultèm la historia; tot lo més, ens dexèm enlluernar per la llegenda. La llegenda té'l dó de presentarnos els fets més senzills y naturals, com si fossin miracles ò maravelles. La llegenda transforma en hèroes irreprotxables y en sants sense màcula a varons que nó per ésser ilustres, dexaren de tenir imperfeccions com tots nosaltres. Però si axò'ns afa-laga y'ns seduheix, si'ns complavèm en admirar els nostres fundadors a través del nimbe secular de la llegenda, còm us envegèm, oh, joves ciutats d'Amèrica! Car si podèu acusar de tals y quals vicis a tals y quals pròcers y patriarques, si sabèu les flaqueses de quiscun d'ells, podèu parlar ab major justícia de llurs virtuts; podèu exaltar ab més rahó llur heroisme y atribuhirlos ab més orgull la gloria merescuda. Y aquest don Bruno Maurici de Zabala qu'aquí contemplèm y qu'es la primera gloria de la vostra ciutat, oh, felços montevideans, té tanta noblesa en el front, tanta dignitat en el port y tanta grandesa en l'actitut, que bastarà inspirarvos en ells per ésser nobles, dignes y grans.

ALFONS MASERAS.

ELEGÍA

*Anit moria Delia... Son ànima gentil
segut, volant, la senda de les perfums d'Abril.*

*Aquí dexà la vesta, l'armini immaculat,
y se'n vestí l'espatlla la rossa Castetat.*

*Damunt aquella tomba lo sol no guaytarà.
li farà ombreig el càlzer de dos lliris, demà.*

*De nit, en processó, hi baxaràn estrelles
y besaràn en cercle les reliquies novelles...*

*Amich, si'l cel escrutes, en amorós excés,
y pots contar els astres, n'hi trobaràs un més.*

JOSEPH GRANGER

Badalona, 18 Març 1918.

LA PROMETENSA

D'ençà del mar de llamp que va soprarlo en fòra, N'Angel Sorray tenia'l gènit tombat com una mitja.

La gent, qu'estava feta a vèurel tan xalat y sempre ab una per dir, creyen, els uns, que'l séu cambi venia d'un espant, els altres qu'era'l despit per les batudes qu'havía hagut d'abandonar; però jo, que'l conexia prou, endevinava en ell quelcom estrany que no sabia llegir en els séus ulls, franks y expressius per dir lo que ab paraules se callava.

Per anar al ofici qu'ell feya de soltes y palangres, solia abans, sortir a posta de sol per calar, dormia sempre a casa y un xich abans de l'alba varava per llevar l'ormeig. Ara passava el dia a mar; ni per miracle se'l veyia en el recés del Codolar, ni a la taverna, y a mi, com a totes les seves conexenses, m'intrigava saber el perquè d'aquell paper tan diferent del que abans feya.

— Y donchs, — vaig dirli un dia, — la mar te n'ha fet una, Sorray. Vas passar un'hora negra, no fa?

— Minyó, — va contestarme, — no la voldria pas per tu, ni per ningú.

— Còntam un xich com fou.

— Un altre dia sí, no pas avuy. —

Y may l'havía pogut dur més enllà. El veyia apesarat d'haverme de negar fins les paraules, però ab una enteresa que li desconexia's feya fort a un propòsit que's deuria haver format y no virava.

Quan ja a la platja ningú parlava d'ell, encara jo'm sentia encuriolit del séu misteri y, decidit a penetrarlo, vaig acostarme una matinata al séu llahut a l'hora justa qu'anava per varar.

— Me vols a mar, avuy que fa bon dia? —

Bocabadat me va mirar, vegentseli a la cara que li venia poch de gust la meua companyia.

— Oy...! vaig a potera... a la planassa...

— Tant se me'n dona.

— Es que...

— Ba... bal No vinguis ab excuses, ensèua'ls pals, que jo taparé'l duy. —

Y sens que tingués temps de replicar de nou, ni de negarse, vaig ajudar-lo a la varada, y vulgues no vulgues me tingué sobre la proa abans de revenirse. Havía armat el parell de popa y començava a bogar d'esma, vegentseli a la poca llum

d'aquelles hores tota la cara contreta com si dintre séu s'anés formant un temporal. Preveya que'l dexaria anar a sobre meu que li causava y'm penedia casi bé d'haverlo violentat. Mes, un cop fòra de la badia, com si la bonança del matí li hagués calmat els nervis, va serenarse poch a poch, y si bé ni responia a les preguntes meves, li conexia en el mirar que s'acostava l'hora de confessarsem.

— *Bueno*, — va dir de cop, y com seguint el fil del séu pensar, — bé prou que t'ho coneix que lo que vols es sebre... Ça com d'allà, tampoch tinch d'amagarme de rés, y tu ja enténs les coses més bé que segons qui.—

Sense tornar resposta, de por de no encertarli d'acort ab lo que li venia als llavis, vaig recullirme en mi, segur de no perdre un mot, que qui sab si li faria repetir.

— Ja sabs qu'aquella mar de llamp va venir el dia de Sant Geroni. Jo tenia batudes calades part d'en terra de la «mi-quela», y, com cada dematí, va fersem dia que ja ovirava'l Puig de les Cadiretes per sobre l'iglesia vella. *Justesement* feya un terral fresch y seguit qu'omplia tota sa vela y es bot me caminava més que un quillat ab vent de popa. Ben abans de les nou, ja era a frech des galls, desarmo y començo de llevar ses peces; quan ja'n tenia tres a bordo, ses úniques que vaig salvar, y anava per la quarta, me ve una alenada de garbí que va torrarme la cara; miro a terra, y rès; bon temps; miro en fòra y una calitja espessa tapava tota sa ratlla del horitzó. — Què serà, que no serà... veig que'l garbí's torna xaloch y que's bot brandava com un breçol. «Angel, poch anèm bé! No't fiis de la gent que no comprèns,» me vaig dir. *Tayo's* cap, poso corre que corre un suro a n'es que dexava a mar y axeco un tercerol fent proa a casa; may ho hagués fet! El vent d'en fòra, que venia ratxes a ratxes, tot de cop me clava empena y d'un'orsada vaig quedar plè. Si no amollo s'escota, volto com una campana... y axò va ser no més com un avís; desseguida, en vols de blancalls a mar y torres al cel? Ses andanes venien com montanyes, l'una darrera l'altra. Tan aviat ovirava sa ratlla de sa platja sota meu, com veyia sols es cims de ses montanyes. Es grop s'havia estès cap a terra y jo'l veyia que volava depressa... depressa, y baix com si fos boyra. Jo ab sa canya de's timó sota s'axella, m'arrapava de mans y de peus a n'es banchs y a ses orles com un pop, y es bot, d'ali, mig omplert, pujava y baxava, sempre de dret a casa com un

dart. De xich en xich sa gropada va esténdressem davant y de tan espessa y baxa qu'era me tapava la terra. Fins allavores no vaig veurem perdut, però quan me vaig trobar tan sol, voltat com de cortines de cada banda y ab aquella mar tan testa, tan negra, tan baladrera...! me va venir un cor petit com si no fos es meu. Però's veu qu'encara no'n tenia prou. De cop, y ho tinch present com si fos ara, una claror sobtada va esquexar es núvols. Llamp y trò, un trò espantós, van venir plegats y esgarrifosos a sobre meu mateix y ab ells una ratxa de vent que va segar es pal y un cop de mar que va rebotrem y va fer troços des timó. Vaig petar de cap sobre's madissos, y no més recordo que al acte de sentir un dolor com de mort a n'es polsos, per una clariana del cel vaig ovirar sobre meu mateix es Turó Gros y l'ermita del Remei al cim. «Mare de Deu del Remei, Mare de Deu del Remei!» vaig dir sens'esma de rès més...—

N'Angel Sorray va callar com si encara sentís l'angoxa d'aquell'hora, s'havia axecat del banch dexant els remes en banda, y va girarse de cara al Turó Gros, que's veyia sobre nostre servant la blanca ermita de la Verge del Remei. La bonança movia l'embarcació cap a la Costa, que feya allà una caleta voltada d'espadats.

— Mírala, — va seguir, — mírala. Jo no havia fet may cap mal a ningú, no fa? y ella ho va tenir present y m'ha guardat pels meus. Quan me väreig revenir, tot jo sangnant, era estès a la caleta, més de deu braces enllà del rompent y es bot atravessat en terra prou romput, axò sí, mes encara era bot, y ho és y lo que ho serà... Vaig recordarme com ara de tot y lo primer que volia fer era pujar al Remei per vèurehi la Mare de Deu; mes vaig tenir present que no hi havia camí ni dressera y allavors vaig conèixer que la Mare de Deu m'havia dut allà perquè n'hi volia un. ¿Veus ara perquè passo tantes hores lluny de casa? Al ser l'endemà, vaig començarhi a treballar, y míral, ja casi bé m'arriba al cim. Jo no sóch home de missa, per que no sé què ferhi quan hi vaig y m'hi aborreixo, però míra, si m'han de menester per treballar pels Sants, ab tota l'ànima! —

MANUEL VILÀ.

ORTOGRAFIA "OFICIAL"?

L'article nostre insert en lo número 8 d'aquesta Revista ha proporcionat al President de l'«Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana» una nova ocasió de fer propaganda d'aquella institució sortint una vegada més en sa defensa d'imputacions de caràcter polítich, que creyèm injustes, però en les que nosaltres no hi tenim res que veure. Dexèm, donchs, aquesta qüestió que tampoch té res que veure ab el nostre article.

Explica'l President que l'Associació acceptà simplement el sistema ortogràfich qu'ara usa, quan aparegué, «per formar un cos d'Ortografia metoditzat i organitzat» y desitja «evitar que algú pretengui fer passar a la «Protectora» com a paladí d'unes Normes que no ha preferit a cap altres». Queda consignat, prenèm nota de la declaració, però consti que tampoch axò té res que veure ab el nostre article: es cosa d'ordre interior de l'Associació, y nosaltres no'ns hem ficat may a casa d'altri.

Lo únich que'ns interessa, en aquest moment, de tota la carta que'ns ocupa, es la explicació que dona a allò de que les Normes Ortogràfiques del Institut d'Estudis Catalans sien de caràcter oficial a Catalunya. Diu la carta:

«La frase discutida vol dir que les dites Normes sortien del únich organisme filològic, l'Institut d'Estudis Catalans, creat per una Corporació oficial, la Diputació de Barcelona, i han sigut adoptades per dita Corporació, per la Mancomunitat de Catalunya, per l'Ajuntament de Barcelona i, en general, per les Corporacions oficials de nostra terra quan s'exterioritzen en català.»

Necessariem moltes planes per aclarir aquestes poques ratlles, y com que no disposèm ara de tant d'espai, ens limitarem a dir: que si l'Institut era l'únich organisme filològic creat per la Diputació, no era l'únich existent allavors; que si, per una maniobra política que creyèm completament equivocada, han adoptat un sistema ortogràfich la propia Diputació, la Mancomunitat y l'Ajuntament, hi hà en cambi moltes altres corporacions tan oficials com aquelles encara que no disposin de pressupost, que no l'han acceptat; qu'altres personalitats, que sotscrigueren aquell sistema com cosa d'ordre interior del Institut, no l'han admès en llurs publicacions particulars; que, per lo tant, ni hi hagué imparcialitat en sa confecció, ni hi hà conformitat en sa aplicació, ni molt menys unanimitat en sa admissió; y que quan un assumto està en aquest punt, es, pel cap més baix, una imprudència volerlo resoldre per imposició de suposats prestigis y recursos oficials, ni per altres medis que la convicció y en definitiva l'ús.

Y aquí, tornèm al paragraf final del nostre primer article, que queda totalment en peu.—AMADOR.

PARAFRASIS DELS PROFETES D'ISRAEL

D'ISAIAS

Cap. X-5.

Després qu'Assur ho hagi fet tot a miques,
bastó del meu furor, sense comprendre
qu'es mogut sols per mi, creyent en somnis
que's fa l'amo y senyor de tots els pobles,
ja que se diuen reys tots els seus prínceps
y té a centes ciutats sota ses urpes,
arribarà que'l jorn en que s'enllesti
la que creu obra sua
jo aplanaré tolduna sa superbia
y apagaré la gloria
que dels ulls l'altivesa fan sortirli.

Ell digué: «la terrible
desolació del món ha sigut cosa
que ha produhit ma destra conduhida
per un saber qu'es pel damunt dels homes;
he arrebatat les fites de les patries,
he saquejat els seus tresors
y han caygut a ma empena irresistible
els més ben assentats en el seu soli.
La meua mà, de presa copdiciosa,
va trobar tots els nius de les riqueses
covades per els pobles,
y axís com els pastors prenen als boscos
els ous dexats a vora de les mates,
de la terra m'he fet senyor y amo
sense que ningú gosi
mourre l'ala abatuda, ni obrir boca,
ni plànyers solsament del captiveri.»
¿Per què té de gloriarse
la destrat del que fa qui la maneja?
¿Per què s'ensoperbeix la serra dura
de la feyna que fa de nit y dia
qui la mou y la mena a son arbitri?

DE JEREMIAS

XXXII

Dia vindrà en que veurèu
el seny regnar a la terra,
que s'es tornada un desert
manca de conreus y arbredes,
y de la justícia'l sol
farà feconda la rella.
La justícia'ns portarà
los fruyts, la pau y la feyna
que duràn repòs al món
y seguretat per sempre.

FREDERICH RAHOLA.

(Continuació)

»La veritat existia y, per distant que fos, per oculta que volguessen mantenirla, ell estava cert de descobrirla algun dia; y, aleshores, qui sab si aquesta dòna podria ferli prou servey...»—

Se passà pel cap una mà nirviosa, quals dits martellejaven visiblement, com los d'un tocadore de fluiol... Després s'axeçà, s'estirà l'americana, se posà béls punys de la camisa... prengué la cadira en que havia segut y anà a arrimarla a la paret... Retornà cap a la Gallinayre... Com en l'Hospici, la seva mirada, la seva veu, s'enretiraren al lluny, prengueren foscors tèrboles de precipici.

— Padrina, vostè m'enganya, vostè'm diu lo que no es. Jo no sé per què ho fa... Però, quan ho fa, senyal que ha de fer-ho... Jo respecto, avuy per avuy, els seus escrúpols... Mes, un altre dia serà un altre dia... —

La Maria quedà erta.

— Però, fill meu... jo .. Ja te dich que si tu vols... —

En Nonat tingué una mitja rialla despectiva.

— Nó; gracies. Dexèm en pau al moço de pagès y a la fornera d'Alger... Cap falla fan... Y ara, padrina, perdóni... Qui sab si més endavant nos tornarem a veure y tindrà vostè allavors més bona memoria... —

Y després de quatre mots blans, incolors, per refusar tot nou convit, totes les instancies afectuoses per que's quedés, al menys, un altre dia, se despedí y marxà, com si tingués necessitat imperiosa de fugir d'aquella casa, d'aquella gent que li feyen paladejar una volta més agrors de despit y amargantors de derrota.

La capa al braç, l'ayre desinvolte y senyorívol, baxà lentament per la costa morta del carrer, fent sortir a les portes los caps encuriosits de les vehines. De la seva estant lo vegé anar la Maria y, quan ja hagué tombat la cantonada, se n'entrà a dintre, encarantse ab el seu home.

La careta riallera s'havia després naturalment de son rostre com una cosa inútil.

— ¿Què t'havia dit, Jepet? — murmurà apesurada. — Tant de neguit per conèixer als pares y mira tu quin paper ha fet quan li he dit qu'eren uns pobriçons... Lo mateix que al proposarli, com qui diu, que's quedés a casa... A n'ell tant li fa

de bona gent, de bon cor... de la sanch... Lo que vol, són diners... traure més al sol que a l'ombra... Ha pensat mal de mi... ha dit que l'enganyava... Tant me fal... Si ell no cau al parany, si no s'arriba a dexar veure les intencions tan clarament, potser sí, la llàstima m'hauria fet fer un disbarat... Però, axí, mancos d'ésser bojal... Ben fet qu'he fet de tenir lo béch clos... ¡Pobra donya Tulita, si arriba a parar a les seves mans!... ¡Aquest noy té a les ninetes alguna cosa de mal ésser!... —

— ¿Y, donchs? — féu no més l'amo quan lo vegé entrar de nou a la botiga.

En Nonat procurà estar natural.

— ¡Càhl Un camí perdut... No sabia res, la pobra dòna... — Y, fugint de converses, se n'entrà a la cambra per desmudarse.

L'amo tingué una bella alegria. — «¿No sabia res? ¡Gracies a Deu! A veure si axí li passarien les cabories, al benehit!...» — Mes, aviat va veure que no li havien passat gens ni mica. Tot lo dia treballà preocupat, silenciós, distret, com si'n rumiés alguna de nova; y, a la nit, quexantse també de caparraça, digué que volia esbargir-se una mica y sortí de casa.

L'amo s'arronsà d'espatlles y rodà desenganyadament lo cap.

— «Aquella criatura no anava per bon camí, com hi havia Deu al cell... Però ell no sabia pas què ferhi!...» —

En Nonat vagà per Girona fins a les tantes. La ciutat, de primer encar animada y remorosa, s'anà aquietant ràpidament, fins a semblar, en son conjunt, amortallada. Sols en qualche indret cèntrich, una clapa de claror artificial, lo pàs retrunyidor d'un cotxe d'estació, l'entra-y-surt de la gent a la porta d'un cafè, donàvenli esmes de vida.

Pels carrers estrets, de cases altes y brunes, semblava no circularhi l'ayre; s'hi sentien sospeses entre terra y cel, capes de fredors encantades, de caverna; y les pedres invisibles de les parets y ls còdols ò les llambordes del sòl, tenien humitats

espesses, apegaloses, com suhors d'agonia comatosa. De tant en tant, rompent la ubagor monòtona del camper, un revolt de via esparpellava al lluny un gran ull de safir guspirejant; un troç de firmament sense lluna, però entatxonat d'estrelles tremoloses... ò bé, alterada la verticalitat com per virtut d'un ignot cataclisme, semblaven desplomarse les parets de banda y banda, ajuntantse per damunt del noctàmbul y empresonantlo en una foradada llarga y baxa, en la que l'alè s'encongía y'ls passos ressonaven ab perfidies de denuncia..... Eren los porxos d'una plaça, aguantant ab ses arcades, resistent com espatlles d'Atlant, la pesantor farcida dels edificis... Més endavant, un soroll d'origen imprecís ò'l ressalt brusch d'una cantonada, feyen llampeguejar pel cor un'esma de basarda instintiva, com si del tou insondable n'anés a exir una mà armada d'un'eyna dolenta y una veu ronca, ab ressons de bordó destrempat, bronzint lo clàssich y horripilant: «¡Diners ò la vida!»... Y després, emergint de la massa extesa, la silueta, gràcil y ferma alhora, del campanar de Sant Feliu, posava una ditada d'ombra condensada, sobre l'ombra translúcida del cel... Y després encar, l'arcada d'un pont, reinflantse sobre'l nivell del sòl, encamallava'l riu, guaytant les aygues escasses y llotoses lliscar confosament per sota séu, ab sorruda quietesa de vagabon misèrrim, encaxonades entre construccions vulgars, ordinaries, que sistemàticament se li giren d'esquena, ensenyantli totes ses lletgeses y despoetisantlo ab elles, en lloch d'ennobrirlo donantli la cara, tal com va fer Venecia la opulent ab son instint de fada...

Anant desordenadament d'una banda a l'altra y portant, ell també, com los porxos de la plaça, com un petit Atlant, lo pes d'un món a sobre, En Nonat havia seguit casibé tot Girona y, ab l'esperit tèn's per la magnitud del esforç, tot fresch de serení pel defòra, però enrohentit, de pell endins, com la fornal de la botiga, recalà a casa a altes hores de la nit, quan ja de galeria a galeria's cridaven y responien los galls de la ciutat y'ls vehícols de carreteig començaven a dexondirse ab mandrós terràtremol de ferramenta...

L'amo, home de bones costums, al sentirlo entrar, féu un mal pensament, y, ab una de tantes recances pesaroses com li feya passar son fadrinet, murmurà entre llençol y coxí:

— ¡Vàlgam Deu, vàlgam Deu!... No'n té prou de malmetres els quartos, que fins la salut y tot se malmetrà... Ja deù

haver trobat algun catau de goges ò li corren darrera'ls quatre cavalls... —

Mes, ni desviaments de juvenesa, ni òssos ni cartes falses, havien xuclat, com s'es vist, les hores del minyó. En aquella ciutat, closa y emmurallada en ses severitats primmirades de devota, ell havia tractat tan sols de descobrirhi'l germe de la follia clandestina, de la desgracia ò'l mancament al que devia la vida. De paratge en paratge, tal com qui tomba les fulles d'un llibre de memories, havia anat despertant les recordances condormides de faules ohides en passats dies, los tornameus dels pecats xichs y grossos qu'enllordaven los noms de families senyalades, de totes les impureses que, en la fermentació dramàtica del viure, pugen a flor, cotidianament, en los nuclis de les grans ciutats y que recull amatenta, malèvola, l'escumadora de la trapaceria. Ja de molt petit, atormentat pel misteri de son origen, havia tingut l'orella àvidament parada a totes les histories, calumnies ò falornies que fins a ell arribaven y totes les guardava gelosament, totes les estotjava, com si fossen una colecció de pedres precioses; y en aquella enervant nit de vetlla, davant de cada casa titllada, anà fent examen minuciós, casant dates ò èpoques, sospesant possibilitats... Mes, després de llargues hores fadigoses, al recullirse a casa, tal com la llum freda d'un foch follet que vagaregés entremig de tombes, duya ab ell un nou desengany, una nova esperança esfullada... Rès hi havia qu'esbrinar allí... Eren relativament massa escasses, massa comptades les facecies novellesques de que tenia esment, per que li quedés lloch a dubtes; y, unes per sobradament velles, altres per excessivament clares y transparents, ab trajectoria quasibé visible, cap relació podien guardar ab sa persona.

No cal remarcar de nou, qu'ell no baxava de les altures, qu'ell sols operava sobre una estreta selecció; tot lo restant ho dexava de banda, ho menyspreuava ab olímpich desdeny.

FI DE LA PRIMERA PART

Continuad.)

≡ DELS LLIBRES NOUS ≡

L'INDUMENTARIA LITÚRGICA, per Mossèn Joseph Gudiol

ORIGENS Y GENERALITATS

No ha de pensarse pas que l'indumentaria litúrgica nasqués ab el Cristianisme, de manera que'ls primers fidels imaginessen formes especials als vestits qu'usaren en les cerimonies del culte. En general ha de dirse que per els actes litúrgichs els primitius cristians emplearen sos vestits d'ús quotidià, qu'eren els del comú de la gent. Succehí, no obstant, qu'alguns determinats induments, potser per la força de la tradició y la participació d'una autoritat que'ls prestava la continuada preferència d'alguns Pares de l'Església, quedaren en la pràctica com a especialment apropiats a determinats actes; resultant que mentres l'ús quotidià y la moda rebutjà com a antiquades y impropies per la vida ordinària certes peces de roba, ò les féu sofrir transformacions radicals, el culte cristià les conservà y les autorisà per les persones que devien intervenir en les santes cerimonies. Altres induments tingueren origen en les necessitats del culte y en els serveys que a la pràctica devien prestar els ministres. L'evolució que necessariament s'opera de continuu en totes les coses, se féu sentir en els vestits de que's servien els ministres del culte, contribuhint a llur modificació; donant també impuls a aquesta l'ús de determinats materials, les exigencies de la comoditat y la voluntat d'enriquirlos, axò darrer ab el desig de que lo que devia ser donat al servey diví fos en lo possible lo més excelent qu'arribi a produhir l'industria humana.

Per çò veurèm que les sumptuoses peces de l'indumentaria litúrgica comencen per ser cosa senzilla, qu'ab el temps evoluciona y que sovint acabà per trobarse absolutament distanciada de lo que fou en son origen. Sense grans salts la mutació perdura y avuy continua encara, no sempre a tenor de les exigencies del bon gust y de lo que demanaria la tradició y rahó de ser les coses.

ELS INDUMENTS PAPALS

LA TIARA. — Es el capell propi dels Papes en ses més altes funcions y'l distintiu més característich del alt Pontificat del Vicari de Crist. En son origen fou una especie de casquet poch alt y terminat en punta, qu'apar vingut de la cort bisantina oriental y que s'anomenà *phrygius* y *camelaucum*, fent sa aparició en la Cort Pontificia a principis del segle VIII, per més que nó com a distintiu especial del Papa. Poch a poch l'ús el convertí en cobri-cap propi d'aquell y'l féu més alt, donantli forma cònica y provehintlo d'un cenyidor que rodejava l'obertura y'l fixava en la testa, cordantse al occipuci y penjantne als extrems (*caudae*). Axò fou dit *vitta*, que s'ornà y enriquí, constituhint el mellor ornament del *camelaucum*,

junt ab una boleta que rematava la cúspide. Envers el segle ix el *camelaucum* figurà entre'ls ornaments que's posaven al Romà Pontífice en l'acte de sa consagració, dihéntseli ja *regnum*, y aviat *tiara*, segons un mot oriental.

Al segle xii reb ja'l nom de *corona*, sens mena de dubte a causa de la que's posà encerclant sa part baxa, de la que hi hà noticia en temps d'Inocenci II (1130-1142). Això no fou impediment per que's conservessin les *caudae*, que donaren lloch a les *infules*. Una segona corona, posada en el *camelaucum*, sobre la citada, apareix en els anys de Bonifaci VIII (1294-1303), sabentse notícies d'haverhi un indici de la tercera, durant el pontificat de Climent V (1305-1314): per més que no hi quedà perennement fins a mitjans del segle xiv, en els més autorisats monuments. En aquest temps se li dona'l nom de *camauro*.

La tiara cònica des del segle xiv s'infla, fins a perdre la punta en el segle xvi, qu'es quan fixament remata en creu. En moltes representacions gràfiques del segle xiv la tiara apar feta d'obra entretexida de vergues ò cintes. Son color, qu'abans a vegades era vermell, devé blanch ò argentí, ressaltanthi l'or y pedreríes en les corones y cimals.

S'ha volgut que les tres corones de la tiara significuessen el poder reyal, com a sobirà temporal, la dignitat de Rector Universal y l'autoritat com a Vicari de Cristo. El Papa usa la tiara com a coronament de son escut d'armes, en el que hi figuren les claus posades en creu y ab l'ull enlayre.

Algunes vegades el Romà Pontífice usa també la mitra episcopal.

LA FALDA. — Es un complement de la sotana del Romà Pontífice, quan vesteix ab tota la pompa del séu alt ofici. No essent aleshores bo canviarli la sotana blanca ordinària, llarga fins als peus, per altra provehida de ròssech, se li vesteix la *falda*, que no es més qu'una especie de faldilla que pot ser de drap de llana, però qu'es pràctica fer de finíssima tela de seda blanca-mantega, que se li ceneix al còs sota'l roquet. Tal peça del indument papal es molt folgada y llarga, de manera que pel davant, y més pel darrera, passa de la talla del qui la vesteix. La *falda* es de dues mides: la que'l Pontífice usa per els més grans actes es llarga per davant cosa de 1'30 metres y per darrera 2'30, des del cenyidor; la *falda* dels consistoris secrets, fa poch més d'un metre per la part anterior y 1'30 pel ròssech. La dimensió de la *falda* fa que'l Papa, quan la vesteix, necessita de dos prelats que l'alcen, si vol caminar.

L'origen de la *falda* deu buscar-se en l'ús dels hàbits talars molt llarchs que s'usaren en els segles en que imperà l'art gòtic. Al escursarse les vestidures se féu convenient l'indument supletori. Els *diarii* del temps d'Alexandre VI (1492-1502) parlen y reglamenten l'ús de la *falda*.

FOLKLORE

ES PAYER

Joch infantivol recullit en son típich llenguatge, en un poblet del Baix Empordà

Dos vaylets s'asseuen en es sòl de terra y fan un gros piló ab sorra menuda y fina y l'atravessen per un tronquet ò canya, talment com si fos un veritable payer.

Un diu al altre:

— ¡Ah, Maríal

— ¿Què volèu?

— Venía a cercar paya, donchs tinch es burro malalt.

— Agafèune tanta com volguèu, però no'm fèu caure's parpal. —

Allavores retira poch a poquet sa sorra, parant ment en no fer caure's pal dret.

— ¿Ne teniu prou? — li pregunta.

— Nò. Traguèune vós ara la que'm manca. —

Y un cop l'un, un cop l'altre, van trayent sa sorra, fins que un d'ey's, fa caure's tronch, perden axís sa partida.

El que guanya, li diu:

— ¿Què volèu, pou ò rech? —

Y segons sa resposta fa un cercle ò un reguerot ab ses mans y amaga, soterrantlo, allí es parpal.

— ¿Quàntes me'n donèu? (Se refereix a bufades).

— Vos ne dono, y só bo, una de grossa y una de petita. — (ò al inrevés).

Venta es que pert ses dues bufades y treu ab sa boca, ganyotejant grotescament, es pal amagat, entre riayes dels altres com veuen es morros embrutits per sa sorra menuda.

SIXTE VILÀ.

Palafrugell, mes de ses flors del any 1918.

LA COMPASSIVA CADERNERA

A BANS la Cadenera no tenia pas l'entorn del béch clapat de vermell com lo té ara.

Veusaquí com fou:

Jesús estava clavat en creu y a mida qu'agonisava, la natura s'anava endolant y'ls aucells volatejaven indecisos y espahordits d'ací y d'allà.

La Cadenera intentà arrencar les punxes de la corona del Salvador y al instant l'entorn de son béch quedà vermell, tacat per una gota de sanch, de la mólta que devallava de la divina testa de Jesús y des d'allavors sempre més li ha tingut en premi a la bona acció qu'intentà y per la qu'ella, humil aucellet, fou impotent.

C. G. y P.

Girona, Abril de 1917.

NOTES D'ARXIU

PINTORS CONTRA CARNICERS — ARBITRATGE DE PERE SERAFÍ

Los promens y Confraria dels carnicers de Barcelona a mitjans del segle xvi encarregaren als pintors Pere Jugues y Enrich Ferrandes un retaule per sa capella de Sant Miquel de la Iglesia del Carme. L'obra òl preu d'ella no degueren ésser del gust d'aquells honorables menestrals y's resistiren a acceptarla. Los pintors desayrats requeriren als carnicers per que complissen llur compromís y aquests contestaren qu'ho dexaven al superior criteri d'altres pintors de fora de Barcelona, ja que'ls de dintre estaven per endavant sobornats per En Jugues y la viuda d'En Ferrandes (aquest ja havia mort, potser del disgust). Aleshores (23 de Maig de 1547) aquests feren lo següent curiós requeriment als carnicers per medi del notari Francesch Mulnell qui tenia l'estudi *in vico deputationis*:

«A una requesta voluntariament presentada ha mestre Pedro Jugues pintor de la present Ciutat y a la viuda Henrica relictà quondam de Henric Ferrandes pintor per los promens y confraria dels carnicers en effecte contingut que attes que per dit mestre Pedro eran subornats tots los pintors de Bar^{na}. perque no prenguessen carrech per part de dits carnicers de judicar lo retaule que en la iglesia del Carme en la capella de sant mihel (sic) dits carnicers han fet pintar. Que ells farian venir fora de Bar^{na}. pintors a costas y despeses de dit mestre Pedro per fer dita judicatio, com mes llargament en dita requesta se conte. Diuen dits mestre Pedro y dita viuda que lo que per dits carnicers es dit son axagues per no pagar y fraudarlos dels que a ells los es molt justament degut. Y lo que diuen que noy ha pintors que vullen fer dita judicatio, per llur part informantsen dit mestre Pedro y dita viuda y maravellantsen han trobat ser fals y maldat pura, com mestre Pedro saraphin, mestre Nicolau de Credenxa y mestre marti imaginari se sien offerts, diguen que ells stan prompts per judicar dit retaule sent requerits perço y altrament com dita judicatio se dexe de fer per culpa de dits carnicers, denegant totes y sengles coses en quant contra ells fassen en dita requesta a ells presentada contengudes, los requerexen deduescen (sic) ha degut effecte dita judicatio, altrament protesten dit mestre Pedro y dita viuda tolra dits carnicers y llurs bens de totes y sengles coses ha ells licites y permeses de protestar, requerint a vos notari que de la una sens l'altra no doneu copia, etc.

Ob. XXIII madii 1547 per dictos petrum jutges et vidua ernandes michi fr. mulnell notario in mea fondaria in vico deputationis, etc.»

Té molt interès aquest document (que guarda entre molts altres lo nostre amich Salvador Babra) y es una nova prova de que'l gran poeta català del segle xvi Pere Serafí era, ademés, un pintor que tenia prou autoritat entre sos confreres per judicar qüestions tan àrdues com aquesta que's plantejà entre'ls confreres d'Apeles y la Confraria dels carnicers de Barcelona. — E. MOLINÉ Y BRASÉS.

Llibres

L'INDUMENTARIA LITÚRGICA, per
En Joseph Gudiol, Pbre.

Hi hà opúscols com «L'Indumentaria litúrgica» que, apart de representar un gran treball, són, ademés, malgrat y ses curtes dimensions, obres de consulta. Sens una sòlida preparació, de molts anys a vegades, fóra un martiri escriurels, però quan la preparació existeix, l'autor, al produhirlos, no fa més que sistematitzar y ordenar lo que ja posseheix y té ben assimilat. El treball ja era fet y al condensarlo's dóna al públich perfectament definit, aposta per la consulta. Així, si us interessa saber a vós escriptor, a vós artista, qu'heu sentit parlar de *la garnatxa* d'un clergue, què es una garnatxa, la trobarèu en «L'Indumentaria litúrgica» de Mossèn Gudiol descrita, adhuc ne llegirèu la seva historia y fins l'indicació, a vegades, de hont se guarden sos més valiosos exemplars. Com se veu, «L'Indumentaria litúrgica» es, donchs, una valiosa contribució al estudi de l'indumentaria en general, entenent aquesta paraula en son sentit més ampli, que va des del vestit a tots els altres ornaments del còs humà.

VOX POPULI.

Teatres

Se diu molt, no sabèm ab quin fonament que la Xirgu vol donar una sèrie de representacions en català. Ho celebrariem de debò, per que no sembla

sinó que la gran actriu tinga completament oblidat al nostre teatre, hont va ferse tot lo qu'es ara, y aqueix retorn momentani vindria a probarnos lo contrari.

Però, per que'l nostre goig fos complet, voldriem vèureli estrenar alguna obra d'empenta hont el seu talent no's limités el èxit personal, sinó que's posés al servey d'un nou triomf del Teatre Català.

¿Podrèm vèureho? Esperèm.

LLEAL.

Conferencia interessant

El divendres vinent, a les deu del vespre, En Ramon Miquel y Planas donarà en la sala del Atenèu Barcelonès, una conferencia en la qual parlarà «Contra la Reforma Llingüística del Institut d'Estudis Catalans».

Per la personalitat del conferenciant y l'actualitat del tema, hi hà molt interès en assistirhi.

Lectura Popular

Lo quadern número 267 d'aquesta interessant publicació, sortit el dijous passat, conté una tria de poesies d'En Jaume Novellas de Molins ab el títol de «Montsenyenques» per ser totes elles inspirades en aquella maravellousa montanya que l'autor té tan ben coneguda en sos grans aspectes com en sos ínfims detalls; prou ho demostra en aquest aplech, que's troba de venda per tot arrèu a deu cèntims.